

FOLKLORO LAUKO TYRIMAI ŽARĖNŲ KRAŠTE

BRONĖ STUNDŽIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Visoje Rytų Europoje, kur ryškiau nei vakariniuose jos regionuose išlaikyta folklorinė tradicija iki mūsų dienų, vis aktualesni tampa vadinamieji tarpdisciplininiai kultūrinio landšafto tyrimai, jau gerokai anksčiau praktikuoti pasauliniu mastu. Antai dabar ypač aktyviai tokius kompleksinius tyrimus vykdo rusų folkloristai, kurie pagrindiniu šiuolaikiniu folkloro objektu laiko konkrečios vietovės kultūrinį landšaftą, suprantamą kaip tam tikros žmonių bendrijos visuminę kultūrą ir vertinamą kaip čia gyvenančių žmonių visokeriopos veiklos (dvasinės ir fizinės) rezultata. Taikant kultūrinio landšafto tyrimų koncepciją, neišvengiamai tenka atsižvelgti į natūralią gamtinę vietovės aplinką, domėtis įvairiais konkrečios bendruomenės gyvenimo aspektais (ūkiniu, etnologiniu, socialiniu, konfesiniu ir pan.). Šalia kalbinės sistemos esminiu kultūrinio landšafto komponentu pagrįstai laikoma dvasinės kultūros formų įvairovė: žodinė, muzikinė, su tautodaile ir kitomis liaudies meno šakomis susijusi žmonių kūryba¹. Kaip rodo ir mūsų pastarųjų metų lauko tyrimų patirtis, net ir neišsikėlus, t. y. taip tiksliai nesuformulavus, šių teorinių premisų šiuolaikiniame tereninių tyrimų etape, kiekvienas šį darbą dirbantis jutome glaustai čia pristatyto kompleksinio požiūrio į mūsų tradicinę kultūrą poreikį. Tai nereiškia, kad turime išleisti iš akių pačių tautosakos kūrinių studijas ar sumenkinti jų kaitos ir plėtros proceso svarbą. Tai tik reiškia, jog privalome gerokai išplėsti lauko tyrimų erdvę, kad galėtume kuo objektyviau nustatyti tiek bendrus, tiek regioniniu pagrindu išryškėjusius kultūrinius imperatyvus nūdienos žmogaus gyvenime. Į šią folkloro tyrimų perspektyvą verčia gręžtis ir šiemetinė tautosakos rinkimo ekspedicija Žemaitijoje.

2005 metų liepos 12–22 dienomis Žarėnų seniūnijai priklausančiose apylinkėse (Telšių aps.) buvo surengta antroji Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto tautosakos rinkimo ekspedicija, remiama pagal Valstybinio mokslo ir studijų fondo tarpinstitutinę programą „Regioniniai folkloro ir tarmių tyrimai: Vakarų Lietuva“. Žarėnų kraštas – antroji Instituto šiuolaikinės žemaičių folklorinės tradicijos tyrimų vietovė iš numatytų penkių vakarų Lietuvos geografinių taškų. Šiandien Žarėnų seniūnija užima 10 028 ha plotą, kuriame gyvena nedaug, vos apie 1300 žmonių. Šiai

seniūnijai priklauso pats Žarėnų miestelis (601 gyv.), 32 kaimai, iš jų didesni: Kegų (175 gyv.), Feliksavo (90 gyv.) ir Girkantiškės kaimas (72 gyv.). Kaip parodė ir mūsų lauko tyrimai, dauguma mažesnių kaimelių yra beveik ištuštėję, gyvenamų sodybų galima užėti vos vieną kitą. Nemaža dalis namų yra tapę miestiečių vasarvietėmis. Turistus čia atvykti vilioja Saloto, Didovo, Ilgio ežerai, dideli miškai, tarp jų į šiaurę nuo Žarėnų prasidedantys Dievo Krėslo miškai, Plinijos piliakalnis bei Kegų pilkapias. Ekspedicijos dalyviai domėjosi platų atgarsį tarp žmonių turinčiomis mitologiniais ir istoriniais pasakojimais apipintomis vietomis: Purvaičių girininkijoje esančiais Dievo Stalo akmeniu, akmeniu „galąstuvu“, Akmenskinės kaimo IX–XII a. senkapiams, Pluotinės kaime vietos gyventojų vadinamais maro kapeliais, ir dar kitokiais objektais. Kaip pasakytų kultūrinio landšafto tyrinėtojai, tai ypač svarbūs Žarėnų krašto vadinamieji kultūrinės erdvės *toposai*². Beje, po Salantų apylinkėse (ten vyko pernykštė Instituto tautosakos ekspedicija) ir kitur pastebėtos žemaitiškų kopytėlių gausos prašalailčio akis čia jų tikrai pasigestų... Kaip tikina Lietuvos kraštovaizdį ir istoriją gerai išstudijavęs Bronius Kviklys, kadaise čia jų tikrai buvę daug daugiau, tačiau 1940–1941 metais daug šių paminklų buvo sunaikinta³. Šio krašto vietos gyventojai kalba šiaurės žemaičių telšiškių tarmės šnektomis. Kai kuriais atvejais ekspedicijos metu geografinis tyrimų mastelis kiek prasiplėtė, nes įvairių folkloro duomenų gauta iš gretimos Janapolės seniūnijos, Luokės apylinkių.

Šiandien Žarėnai nedidelis, ramus ir tylus miestelis, su bažnyčia, pora krautuvelių ir miestelio centre dar iš sovietmečio laikų stovinčiais kultūros namais. Kaip tik jų antrajame aukšte ir įsikūrė ekspedicijos dalyviai, visą buvimo laiką jautę malonią šeiminingų globą. Kartu iki šiol neišdilo pirmasis, vos atvykus patirtas įspūdis, jog bendruomeninis gyvenimas čia prigesęs, ir, kaip vėliau įsitikinome, daugiau žmonių iš aplinkinių kaimelių į Žarėnus suplaukia tik per atlaidus ar laidotuves.

Ekspedicijos dalyviai tradiciškai kėlė kelis lauko tyrimų tikslus. Buvo siekiama toliau kaupiti šiuolaikinį žemaičių folklorą ir jo pagrindu mėginti nustatyti, kokias folklorinio, mitinio bei religinio pasaulėvaizdžio dominantes galima užčiuopti dabartinėje žemaičių tradicinėje kultūroje; stebėti tradicinių žanrų kaitą ir pastovumą, senųjų nykimą ir naujų atsiradimą. Išskeltiems tikslams pasiekti prirėkė kelių darbo etapų su atskirais uždaviniais: stengtasi aprėpti kuo daugiau informantų, iš jų gautus duomenis vertinti, lyginti bei apibendrinti. Pirmiausia dirbta su Žarėnų seniūnijos kultūros darbuotojų rekomenduotais tradicinės kultūros žinovais, kartu stengiantis neaplenkti nė vieno „eilinio“ pateikėjo. Gerą atmintį turintys žmonės buvo klausinėjami visų tautosakos žanrų kūrinių. Tokia metodika leido nustatyti tipiškausius žemaičių folkloro repertuaro dalykus. Dėl to nevengota fiksuoti pasikartojančių kūrinių, t. y. to paties tipo variantų. Tautosakos kontekstui išryškinti domėtasi populiarių kūrinių gyvavimo kontekstu, įvairiomis etnologinio pobūdžio detalėmis. Kaip rodo atlikti tyrimai, senasis tradicinis folkloras gyvas iš dalies tik pasyvioje žmonių atmintyje ir beveik nebeturi natūralios gyvavimo terpės: nuolatos mažėja bendruomenę telkiančių susibūrimų, šeimos šventės vis dažniau užsidaro artimiausių jos narių susiėjimuose. Beveik visi apklaustieji teigė, jog per laidotuves pastaruoju metu žemaitiškų kalnų giedotojus (religinės giesmės, vadinamos kalnais, tebėra iki

šiol privaloma laidotuvių ritualo dalis) paprastai kviečiasi iš toliau. Nepavyko aplink Žarėnus esančiose vietovėse aptikti jokio didesnio folkloro ansamblio ar šiaip kokios nors vietinės saviveiklos grupės. Apie dainuojančius žmones buvo kalbama tik kaip apie bažnytinio choro dalyvius (tiroje zonoje yra viena – Žarėnų Šv. vyskupo Stanislovo bažnyčia). Galima net pagrįstai teigti, kad Žarėnų apylinkėse pastaraisiais metais dėl įvairių socialinių ir ekonominių aplinkybių bendruomeninis gyvenimas yra beveik visiškai apmiręs. Net pasakodami apie vestuves ar apie kaip tik žemaičiams iki šiol įprastą Užgavėnių tradiciją, žarėniškiai buvo labiau linkę kalbėti ne tiek apie dabartį, t. y. ne apie šiandieninius šių švenčių papročius, kiek dalytis prisiminimais iš savo kelių dešimtmečių praeities. Dažnas pateikėjas mielai grįždavo į savo jaunystės laikus, pasakojo apie ano meto gyvenimą, o paprašyti noriai atnešdavo parodyti šeimos albumus. Tokia situacija sudarė puikias sąlygas dar vienam svarbiam ekspedicijos darbų barui: rinkti su lietuvių tradicine kultūra susijusias senas nuotraukas ir gausinti istorinio paveldo fototeką.

Per šiemet vykdytus lauko tyrimus tautosakos kūrinių užrašymui naudota tiesioginių klausimų metodika, platesniam jų konteksto bei individualiam šiuolaikinės kaimo žmogaus pasaulėjautai išryškinti pasitelkti išplėtoti interviu, vienkartiniai ir pakartotiniai pokalbiai.

Ekspedicijos metu buvo apklausta daugybė pateikėjų iš Žarėnų miestelio ir aplinkinių kaimų, taip pat gauta tautosakos, užrašytos (2002 m.) iš Luokės apylinkių gyventojų. Lietuvių tautosakos archyvą papildys apie 470 senoji ir vėlyvojo klodo dainų, giesmių, ratelių, per 280 įvairios paskirties tautosakos prozos kūrinių, žmonių gyvenimą ir pasaulėjautą atspindinčių pasakojimų, arti 50 smulkiosios tautosakos bei kitų mažosios tautosakos formos kūrinių, įvairių tikėjimų paliudijimų, taip pat apie 40 instrumentinės muzikos pavyzdžių. Atskirais vienetais čia nenurodomi ekspedicijos dalyvių užrašuose fiksuoti gausūs etnologiniai pastebėjimai, papročių, žmonių gyvenimo aprašai. Ir kiti pateikti skaičiai yra apytikriai, nes tik iššifruota ir žanriškai susisteminta medžiaga leis nustatyti tikslų visų folkloro duomenų kiekį. Ne visai kol kas ir aišku, kaip teks rūšiuoti tuos mūsų sąlygiškai vadintus žemaičių naratyvus, pasakojančius apie žmonių patirtus regėjimus, sapnus, tautosakos kūrinių kontekstinius ar šiaip biografinius dalykus.

Dar keletas apibendrinamųjų pastabų apie šiųmetinių lauko tyrimų pirminius rezultatus. Kaip galima spręsti iš kuklių kiekybės atžvilgiu rezultatų, darosi vis sunkiau rasti tikrų tautosakos žinovų, kurių prisimenamą repertuarą galėtume skaičiuoti dešimtėmis ar šimtais vienetų (antrojoje XX a. pusėje tai buvo dar įprastas vaizdas). Štai 1977 metais Instituto organizuotos tautosakinės ekspedicijos metu (jai vadovavo Norbertas Vėlius) iš talentingo pasakotojo žarėniškio Antano Lapinskio buvo užrašyta daugiau kaip 380 žemaičių pasakojamosios tautosakos dalykų⁴. Kaip dažnai būna, ir šįmet daugiausia užrašyta dainuojamosios tautosakos. Joje šįkart aiškiai vyrauja naujoviško tipo dainos, nors tikrai stebėtinai nemažai užfiksuota ir senoji dainų repertuaro variantų (vestuvinių, meilės, karinių-istorinių ir kt.). Kur kas mažiau užrašyta religinių giesmių ir ratelių.

Atskiro dėmesio vertas iš seno gerai žinomas žemaičių pasakojamosios tautosakos repertuaras. Iš esmės gerai išlaikytas ir 2005 metais tebegyvuojantis žarėniškių naratyvų klotas leidžia užčiuopti mitinės mąstysenos tąsą, išskirti ypač ryškius senosios pasaulėjautos relikтус, sumišusius su krikščioniškąja ideologija. Prakalbintas net ir vidutinio lygio pasakotojas šiandien vis dar be vargo porina mitologines sakmes apie velnius, kaukus, laumes, degančius pinigus, baidymus ir kitus mitinėje erdvėje nutinkančius dalykus, apie pasaulio pradžioje vykusią jo kūrimo istoriją (etiologinės sakmės). Būdingas tokių pasakojimų bruožas – tikėjimas Bažnyčios, kunigų gebėjimu paveikti šį žmogui vis dar mistiškai atrodantį pasaulį. Kita vertus, gana ryški ir realistinio mitologinių nutikimų vertinimo tendencija, esą tik senovėje žmonės tikėjo mitinio pasaulio buvimu, nes buvę tamsūs ir neraštingi. Pastebėta vis labiau silpnėjanti pasakų sekimo tradicija. Užrašyta vos keletas pasakų variantų, tarp jų ir stebuklinių. Vis dėlto bene būdingiausias mūsų dienomis pasakojamos tautosakos prozos bruožas – ribų tarp žanrų, ypač tarp sakmių ir tikėjimų, prietarų, išnykimas. Ne mažiau aktuali kita bėda: neretai pasakojimų siužetai nepagrįstai, tiesiog be reikalo ištesiami nereikalingais paaiškinimų intarpais, pasikartojančiais ir sumaišytais motyvais, gerokai ardančiais bendrą pasakojamo kūrinio struktūrą. Tokiais atvejais nesunku nuspėti ir pagrindines nerišlaus pasakojimo priežastis: taip nutinka primiršus siužetus, tiesiog juos retai pasakojant arba nepasitikint klausytojo supratimu. Atskiro dėmesio vertos sapnų istorijos.

Nors žarėniškių pasakojimų kalba yra gana vaizdinga, smulkiosios tautosakos (ypač patarlių bei priežodžių, mįslių bei minklių) šiuolaikinių variantų užrašyta nedaug. Kiek daugiau pasisėkė užfiksuoti įvairių garsų pamėgdžiojimų.

Iš daugumos Žarėnų krašto pateikėjų užrašyta po kelis ar keliolika tautosakos vienetų. Tik nedaugelis iš jų išsiskyrė, pavyzdžiui, dainų repertuaro gausumu. Mėnėtinai dainininkai: seserys Elena Labžentienė, Agnieška Jančiauskytė ir jų brolis Justinas Jančiauskis iš Visvaldų, Vanda ir Vladas Steponavičiai iš Feliksavo, Zita Bagočienė ir Stefa Rekašienė iš Kegų kaimo. Talentingų pasakotojų kategorijai priskirtini šie pateikėjai: Stasė Gramalaitė iš Žarėnų, Stefanija Karbauskaitė iš Vertininkų, Bronius Binza iš Pluotinės, Ona Ragauskienė, Kazimieras ir Zofija Leščiauskai iš Akmenskinės kaimo. Šiais metais ekspedicijos dalyviai ne kartą susidūrė su bendrauti atsisakančiais Žarėnų krašto gyventojais, toks požiūris gerokai apsunkino tyrimo darbus. Apie būsimą ekspediciją iš anksto buvo informuota rajono laikraštyje.

Visa surinkta ekspedicijos medžiaga turi garso įrašus. Įrašyta skaitmenine garso įrašymo technika. Iš iššifruotos medžiagos, užrašytojų pastebėjimų ir aprašų bus sudaryti keli atskiri rinkiniai. Lauko tyrimus vykdė Instituto darbuotojai: dr. Rūta Žarskienė, dr. Austė Nakienė, dr. Vita Ivanauskaitė, dr. Jurgita Ūsaitytė, dr. Vilma Daugirdaitė, Irena Žilienė, Mindaugas Karčemarskas, taip pat Laima Proškutė, Aurimas Venskūnas (abu iš Vytauto Didžiojo universiteto), Vincas Gumuliauskas, kantriai mus vežiojęs po atkampiausius Žarėnų kaimelius, ir šias eilutes rašančioji.

Kad šiandien, trečiojo tūkstantmečio pradžioje, nelengva stebėti ir objektyviai įvertinti folklorinę tradiciją iš vidaus, nėra reikalo įrodinėti. Ir ne vien metodikos čia

svarbiausios. Gal tiesiog per mažai tam skiriame ir laiko. Kartais net atrodo, jog kaip tik dabar folkloristai turi unikalią progą visoje Lietuvoje iš arti, iš pirmų lūpų patirti daugialypio folkloro gyvavimo pulsą, užčiuopti esmines jo kaitos ir plėtros gaires, žyminčias ne tik praeities, bet ir ateities perspektyvą. Nori nenori esi verčiamas pripažinti iš esmės pakitusią folklorinės tradicijos terpę konkrečioje žmonių bendrijoje, matyti vis didėjantį atotrūkį tarp jos narių požiūrio apskritai į visą žmogų supančią kultūrinę aplinką. Nors kol kas dar pavyksta užtikti tikrų, neeilinių, nuo Vaižganto laikų deimančiukais vadinamų senojo mūsų žodinio paveldo saugotojų ir žinovų, tačiau vis dažniau juos, kaip ir paprastą, nelabai kuo išsiskiriantį, tiesiog vidutiniu laikomą, o kartu labai tipišką tradicinės kultūros atstovą ima gožti pasimėtę, nuo šiuolaikinių socialinių ir kultūrinių pervartų neatitokę žmogus, praradęs buvusius kultūrinius imperatyvus ir neįgijęs naujų, tarsi jis būtų atsidūręs už bet kokios kultūrinės patirties ribos. Šias dvi pastarųjų metų tendencijas išryškino ir lokaliniai folkloro tyrimai Žarėnuose. Kaip šių pastebėjimų gyva iliustracija toliau pateikiama dviejų darbo grupelių pirmieji išpūdžiai, dar nepretenduojantys į galutinį ir rimtą analitinį vertinimą; tai tiesiog parinktos autentiškos (neredaguotos) kelios ištraukos iš Žarėnų ekspedicijos dalyvių „darbinių“, sau skirtų užrašų.

Apie kelis „deimančiukus“

Manyčiau, aptariant mūsų repertuarą [V. Ivanauskaitės ir I. Žilienės užrašytą – B. S.], verta kiek daugiau dėmesio skirti dainininkų Elenos Labžentienės, Justino Jančiausio (sesuo ir brolis), Petro Račkausko (anų dviejų kaimynas) šauniai kompanijai iš Vismaldų kaimo. Už kelių metrų nuo J. Jančiausio namų, kuriuose įrašinėjome, prasideda Feliksavo kaimas, kurio pirmoji troba – jo gimtieji namai, kur dabar tebegyvena dvi seserys. Jančiauskių giminė, kiek supratau, nuo seno buvo dainuojanti. Be minėtų brolio ir sesers, įrašinėjant dar dalyvavo vyriausia jų sesuo Agnieška Jančiauskytė, beveik visai kurčia, tačiau, matyt, buvusi puiki dainininkė. Ji gerai atsimeina senąsias tėvų dainas, kurių jaunesni brolis ir sesuo neskubėjo pateikinti – jiems buvo svarbiau „savos“ dainos, kurias nuo jaunystės dainavo su kaimo jaunimu ir kurias jie dainuoja iki šiol. Įdomu tai, kad vyriausioji sesuo vis dėlto prikalbino padainuoti porą mamos dainų, kurias dainavo ir pati (vieną net vedė!). Buvo labai žavu stebėti, kaip vis dėlto puikiai šeimos nariai jaučia vienas kito dainavimą, kaip Justinas ir Elena subtiliai prisitaiko prie kurčiosios sesers (jos balsas labai stiprus) ir kaip ši, net garsiai kartu nedainuodama, įdėmiai seka artimųjų lūpų judesius ir iš paskutiniųjų (pašnibždom kartodama žodžius) bando išgirsti, ką ir kaip jie dainuoja. Dainų šita šeimyna mums pridainavo tikrai nemažai ir labai įvairių. Kartu su jais dainavo čia pat gyvenantis kaimynas Petras Račkauskas, iš kurio ir atskirai nemažai įvairių dalykėlių užrašėme. Kartu kai kurias dainas dainavo Justino duktė Zita Kuzmienė (gyvena Kretingoje, labai mėgsta dainuoti, lanko folklorinį ansamblį) ir iš Vilniaus atostogauti namo parvažiavusi Petro duktė Margarita Laučkienė. Abi šios jaunos moterys, draugės nuo vaikystės, pasakojo, kad tėvų ir tetų dažnus pasidainavimus prisimena nuo vaikystės. Man labai patiko pati mūsų susitikimo atmosfera: buvome tarsi svečiai, tačiau dainininkai (paraginę mus paragauti puikios naminės degtinės, kurios mažytę „plėčkutę“ dideliame būriui pastatė balsams pagerinti) greit mus „pamiršo“, nes jiems labiau rūpėjo prisiminti kuo daugiau dainų, kurias labai natūraliai pajvairindavo pasakojimais apie velnius ir kaukus. Daug ir pagarbiai bendravo tarpusavyje, dalijosi prisiminimais. Barėsi (visom prasmėm

žemaitiškai!) tik dėl balsų nesuderėjimo ar dainų žodžių sumaišymo. Įdomi detalė: bedainuojant atėjo laiškiniškė su pensija. Dainininkai jautėsi labai užsiėmę ir pasiimti pinigų ėjo ne iš karto, o tada kai padainavo pažadėtas kelias dainas.

Giesmių daugiausia užrašėme iš Vandos ir Vlodo Steponavičių (Feliksavo kaimas). Pukiūs giedoriai. Radome juos ravinčius daržą. Giedoti sutiko iš karto. Paskubom kauptukais „apmojavo“ likusius runkelių vagigalius, nusiprausė, persirengė ir, paėmę į rankas maldaknyges ir užrašus, susėdo giedoti. Padainavo ir keletą jaunystės dainų, taip pat „moderniųjų“ laidotuvių giesmių, šiuo metu ypač populiarių visoje Lietuvoje (plg. Merkinės giesmių repertuarą – čia beveik tas pats, tik gerokai mažiau). Vladas šiek tiek papasakojo apie senovinius žemaičių kalnus. Pasak jo, senovėje šitose apylinkėse prie mirusiojo giedoti kalnus pradėdavo tik tada, kai būdavo dvylika vyrų giedorių – kad būtų dvylika apaštalu... Abu pabrėžtinai kartojo, kad niekuomet neima pinigų už giedojimą šermenyse ir laidotuvėse. Dar pasakojo, kad naujų giesmių mokosi iš keliaujančių dūdorių, kai kurias parsiveža iš Šiluvos atlaidų, kur susitinka su giedoriais iš kitų Lietuvos vietų, keičiasi užrašais.

Įdomiausių sakinio folkloro dalykų užrašėme Žarėnuose iš Stasės Gramalaitės (Žarėnai) ir Vertininkų kaime iš Stefanijos Karbauskaitės. Pirmoji močiutė nuo vaikystės labai nestiprios sveikatos, keli dešimtmečiai kaip sulinkusi po nemaža kuprele. Man pasirodė labai įspūdingi jos religinio pobūdžio pasakojimai apie maldų metu ar sapne apsiereiškusius Mariją ir kūdikėlį Jėzų. Pribloškiantis tikėjimo autentiškumas. Kaip vieną stipriausių dvasinių patyrimų minėjo apsilankymą Aušros Vartuose prieš kelis dešimtmečius. Įdomu tai, kad ilgai pasakojusi apie Dievo galybę, apie gilias tikėjimo būtinumą, močiutė netikėtai perėjo prie visiškai priešingos savo gyvenimo patirties. Pasipylė šmaikštūs pasakojimai apie velnių ir mirusiųjų „siatėtėjimus“, apie pavietrę. Atskirai verta minėti jos papasakotus sapnus, nemažai kurių pateikėja sapnavusi prieš daugybę metų, tačiau įsiminusi visam gyvenimui.

S. Karbauskaitė visą gyvenimą gyvena miškų tankumyne esančioje trobelėje. Jos tėvas buvo eigulys, ji ir pati nuo jaunų dienų dirbusi šį darbą. Matyt, todėl iš jos plaukė pasakojimai išsiskyrė gamtos detalių gausa. Labai įdomiai – folklorizuotai – pasakojo apie paukščius, bites. Sakė, nuolatos su bitėmis pasišnekanti. Kai vienais metais parspietė į apleistą avilį didelis bičių spiečius, močiutė, neturėdama sveikatos jų prižiūrėti, nuėjusi prie avilio, parodžiusi bitėms kitus tuščius avilius, atsiprašiusi jų ir pasakiusi, kad tikrai negalės jomis pasirūpinti. Tegu jos darančios, kaip išmano. Kitą dieną bičių jau nebebuvo. O bene daugiausia iš jos užrašėm išsamių ir vaizdingai papasakotų istorijų apie velnius: ir klasikinių, ir naujoviškesnių. (Iš V. Ivanauskaitės užrašų.)

Apie „kančių kelius“ Ariškės, Paplienijos, Girkantiškės, Užminijų, Saušilės kaimuose

2005-07-14

Pirma sodyba: pasitinka apsilėmusi moteris; piktai atsisako bendrauti: „Eikit iš kur atėjė!“ Antra sodyba: čia gyvena vasarojantis iš Telšių vyras; nesileidžia į kalbas. Trečia sodyba: antrosios sodybos gyventojas sesuo; irgi tik atvažiuoja, dėl to neužeiname. Ketvirta sodyba: užrakinta; langai su grotomis; yra šuo. Penkta sodyba: visi išėję uogauti; namie likęs šeimininkas, kilęs nuo Panevėžio; juokauna, kad dainuoja tik kai išgeria. Šešta sodyba: duris atidaro pagirina moteris; einame toliau.

2005-07-15

Pirma sodyba: žmonių nėra, tik šunys. Antra sodyba: gyvena nuomininkas, ūkininkauja; apie kaimynus nelabai ką žino. Trečia sodyba: ūkininkų šeima; sakėsi nei dainuoja, nei galintys ką papasakoti. Ketvirta sodyba: tuščia, negyvenama. Penkta sodyba: gyvena senutė

su sūnumi ir marčia; marti iš karto prasitarė, kad močiutė moka dainų, tačiau ši atkirto: „Reikia poteriaut, o ne dainuot! Eikit nuo mano galvos!“ Šešta sodyba: apie aštuoniasdešimties metų senutė; neaiškiai kalba, sunkiai vaikšto; nesileidžia į kalbas. Septinta sodyba: senutė, linkusi bendrauti; susitariame, kad užeisime sekmadienį po atlaidų. Aštunta sodyba: tuščia; kaimynai sakė, nupirkusi Loreta (iš radijo). Devinta sodyba: sūnus (apie 45 m.) gyvena su tėvais; tėvas neprigirdi, ruošiasi klubo sąnario operacijai; ne tautosakos pateikėjai. Dešimta sodyba: nenuėjome iki jos, nes ten gyvena motina su ligotu sūnumi. Vienuolikta sodyba: tuščia, negyvenama. Dvylikta sodyba: jaunų ūkininkų šeima; ne tautosakos pateikėjai.

2005-07-16

Eidamos pamatome bulvėse vabalaujantį, t. y. kolorado vabalus renkantį, vyrą, artinamės pasisveikinti ir pasikalbėti. Vyras kiek netikėtai sako, kad skaitė apie mus laikraštyje, todėl neduos su lazda ir nepasiųs į karklyną, kitoj kelio pusėj želiantį... Jau mums nueinant dar paklausia, ar turime pažymėjimus. <...> Aplinkui ratais vaikščioja žmona, niurnėdama, kad ji nė nemananti leistis su mumis į kalbas.

Ar mums ekspedicija jau baigėsi?! (Iš J. Ūsaitytės ir V. Daugirdaitės užrašų.)

Visų ekspedicijos dalyvių dar laukia sunkus žemaitiškų tekstų šifravimo ir rinkinių parengimo darbas. O horizonte jau brėžiami ateinančių metų lauko tyrimų kontūrai, kuriamas projektas ir atliekami parengiamieji darbai, reikalingi toliau tiriant žemaičių folklorinę tradiciją – šį kartą Viekšnių apylinkėse.

¹ *A. A. Иванова. Концепция культурного ландшафта как методологический принцип организации комплексных полевых исследований. – Актуальные проблемы полевой фольклористики. Москва, 2002, p. 6–7.*

² *Bronius Kviklys. Mūsų Lietuva, t. IV. Vilnius, 1991, p. 122.*

³ Plačiau apie lokosą žr.: *B. H. Колуцков. Топологический подход к исследованию традиционного культурного ландшафта. – Актуальные проблемы полевой фольклористики. Москва, 2002, p. 14–23.*

⁴ Plg. LTR 4868.